

Rusya'nın Şanghay İşbirliği Örgütü'ndeki Konumu: Sistematik Bir Değerlendirme

Russia's Position in the Shanghai Cooperation Organization: A Systematic Review

Yüksel YENTÜRK¹

Öz

Bu çalışma, 2001–2024 yılları arasında Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) üzerine yayınlanmış ve belirli kriterlere uyan 40 hakemli makale, politika raporu ve kurumsal belgeyi sistematik bir derleme yöntemi kullanılarak incelemektedir. Bu derleme, literatürdeki yöntemsel eğilimleri, coğrafi odak ve aktör temsili, tematik öncelikler ve karşılaştırmalı kurumsal konum başlıklarını incelemektedir. Bu bulgular, literatürün %77,5'inin kuramsal ve politika odaklı çalışmalardan oluştuğunu göstermektedir. Ancak ampirik veri temelli araştırmaların yeterli olmadığı görülmektedir. Rusya ve Çin, coğrafi odakta en üst sırada yer alırken, Orta Asya ülkeleri ve yeni üyeler çok az temsil edilmektedir. Tematik açıdan güvenlik alanındaki görece yüksek işlevselliğe rağmen, kurumsal kapasite geliştirme ve ekonomik entegrasyon konularında ilerlemenin sınırlı olduğu anlaşılmaktadır. Karşılaştırmalı analizlerle, Rusya'nın Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGAÖ) ve Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) içindeki tek taraflı liderliğinin ön plana çıktığı, ŞİÖ'de ise Çin ile güç dengesini paylaştığı belirlenmiştir. Çalışma, hem ŞİÖ literatüründeki boşlukları ortaya çıkarmakta hem de Avrasya'nın çok kutuplu düzenin inşasındaki kurumsal dinamiklerini anlamaya yardımcı olacak yapısal görünümü sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), Rusya, Avrasya, Bölgesel güvenlik, Çok kutupluluk

ABSTRACT

This study uses a systematic review method to examine 40 peer-reviewed articles, policy reports, and institutional documents on the Shanghai Cooperation Organization (SCO) published between 2001 and 2024 that meet specific criteria. This review examines methodological trends, geographic focus and actor representation, thematic priorities, and comparative institutional positioning. These findings indicate that 77.5% of the literature consists of theoretical and policy-oriented studies. However, empirical data-based research is insufficient. Russia and China are at the top of the list in geographic focus, while Central Asian countries and new members are very underrepresented. Despite relatively high functionality in the security field from a thematic perspective, progress in institutional capacity building and economic integration is limited. Comparative analyses reveal that Russia's unilateral leadership in the Collective Security Treaty Organization (CSTO) and the Eurasian Economic Union (EAEU) is prominent, while within the SCO, it shares the balance of power with China. The study both reveals the gaps in the SCO literature and provides a structural view that will help understand the institutional dynamics in the construction of the multipolar order in Eurasia.

Keywords: Shanghai Cooperation Organization (SCO), Russia, Eurasia, Regional security, Multipolarity

¹ Corresponding Author: İstanbul Gelişim Üniversitesi, yukselyen@gmail.com, ORCID: 0009-0001-3508-2777.

GİRİŞ

21. Yüzyılda, küresel güç dengeleri değişmiş ve bölgesel kuruluşlar uluslararası sistemde daha önemli bir rol oynamaya başlamıştır. Bu nedenle 2001 yılında Çin ve Rusya tarafından Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) kurulmuştur. Bu örgüt, Avrasya bölgesinin ekonomisi, güvenliği ve politikası üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuştur (Aris, 2009). Rusya Federasyonu'nun amacı, örgütün güvenlik mimarisine yön vermek ve Batı tarzına karşı çok kutuplu bir sistem kurmaktır (Lo, 2008). Bu stratejik angajman, Soğuk Savaş sonrası Avrasya'da yeni bir etki alanı oluşturma çabası ile ilgili görülmüştür (Cooley, 2012). Bununla birlikte Çin'in artan ekonomik ve kurumsal gücü, Rusya'nın gücünü azaltmakta ve güç asimetrisi tartışmalarını gündeme getirmektedir (Kavalski, 2007).

1996 yılında kurulan ve Şanghay Beřlisi adı verilen 5 devletli organizasyon, 2001 yılında Özbekistan'ın katılımıyla kurumsal bir örgüt haline gelmiştir. Daha sonra bu örgüt, Hindistan, Pakistan ve İran'ın üyelikleriyle Avrasya'nın en geniş katımlı bölgesel iş birliği platformlarından biri olarak görülmeye başlanmıştır (Nazarova & Dauyen, 2024). ŞİÖ günümüzde, Avrasya bölgesinin yaklaşık üçte ikisini kapsamakta ve küresel güç dengelerinde çok taraflı iş birliğinin önemli bir örneğini sunmaktadır (Bossuyt & Kaczmarek, 2021).

Bölgesel güvenlik, terörle mücadele, ekonomik iş birliği ve enerji güvenliği, ŞİÖ için en önemli konulardır. Bölgesel Terörle Mücadele Yapısı (RATS), güvenlik açısından sınır aşan tehlikelere karşı etkili mekanizmalar geliştirmiştir (Rasool ve Zaheer, 2024). Çin'in Kuşak ve Yol Giriřimi (BRI), ekonomik boyutta altyapı ve ticaret bağlantılarını güçlendirmeyi amaçlamaktadır (Liao, 2019). Rezvani (2020), Rusya ve Çin liderliğinin dinamiğini Avrasya güvenlik ve ekonomi eksenlerinin kesişim noktası olarak değerlendirirken, Todorović (2022), ŞİÖ'yü çok kutuplu bir uluslararası düzenin inşasında önemli bir yapı olarak görmektedir. Bununla birlikte, Orta Asya ülkeleri ve yeni üyelerin rolleri literatürde yeterince incelenmemiştir (Ilcus, 2024).

Mevcut araştırmalar, ŞİÖ'yü jeopolitik ve stratejik bir çerçevede ele almaktadır. Buna karşılık bu örgüt ile ilgili araştırmalarda ampirik veri kullanımının sınırlı olduğu görülmektedir (Moher vd., 2009; Rasool ve Zaheer, 2024). Bu nedenle örgütün yumuşak güç, ekonomik ve güvenlik faktörlerini kapsamlı bir şekilde değerlendirmek zordur. Ek olarak ŞİÖ'nün Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) ve Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGAÖ) gibi diğeri Avrasya kurumlarıyla karşılaştırmalı analizi, Rusya'nın çeşitli organizasyonlardaki liderlik kapasitesini anlamak için oldukça önemlidir (Dynkin, Telegina ve Khalova, 2018; Konopelko ve Czerewacz Filipowicz, 2021).

Bu çalışmanın temel amacı, 2001–2024 döneminde ŞİÖ ile ilgili yayımlanmış hakemli makale, politika raporu ve kurumsal belgeleri sistematik olarak inceleyerek literatürdeki eğilimleri, boşlukları ve kurumsal değerlendirmeleri bütüncül bir çerçevede ele almaktır. Bu çalışma ŞİÖ ile ilgili yeni bir bakış açısı geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu kapsamda literatürdeki önemli bir boşluğu doldurması beklenmektedir.

Bu araştırma kapsamında aşağıdaki alt amaçlar belirlenmiştir:

Metodolojik eğilimlerin değerlendirilmesi: İncelenen bilimsel çalışmaların araştırma desenleri, veri toplama teknikleri ve analiz yöntemlerinin sistematik olarak incelenmesi.

Coğrafi dağılım ve aktör temsiliyetinin analizi: Akademik literatürde hangi üye devletlerin ağırlıklı olarak ele alındığının ve temsiliyet asimetrisinin çok taraflı kurumsal yapının anlaşılmasına yönelik etkilerinin değerlendirilmesi.

Tematik odak noktalarının belirlenmesi: Literatürde öne çıkan tematik alanların sınıflandırılması ve teorik çerçeveler ile ampirik bulgular arasındaki ilişkinin karşılaştırmalı analizi.

Karşılaştırmalı kurumsal pozisyonun incelenmesi: Rusya Federasyonu'nun ŞİÖ içerisindeki konumunun, Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ) ve Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) bünyesindeki rolüyle mukayeseli olarak ele alınması; bu bağlamda liderlik modelleri ve güç dağılımı dinamiklerinin çözümlenmesi.

Bu çalışma, literatürdeki ŞİÖ ile ilgili analizlerinden farklı olarak 2001'den 2024'e kadar yayınlanmış hakemli makale, politika raporu ve kurumsal belgeleri sistematik bir şekilde derlemeyi hedeflemektedir. Bu kapsamlı veri seti, yöntemsel ve tematik eğilimleri analiz ederek ŞİÖ'nün güvenlik, ekonomi ve yumuşak güç unsurları ile ilgili daha somut bulgular sunmaktadır. Çalışmanın bir diğer özelliği, Rusya'nın çeşitli bölgesel kurumsal yapılarıdaki liderlik kapasitesini belirlemek için ŞİÖ'nün KGAÖ ve AEB ile karşılaştırmalı analizini yapmasıdır. Bu nedenle, ampirik ve teorik verilerle birlikte örgütler arası nüfuz farklılıkları, güç paylaşım modelleri ve çok kutupluluk inşasındaki roller değerlendirilmektedir.

1. Metot

Bu araştırma, 2001–2024 yılları arasında yayınlanan Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) ile ilgili akademik makaleleri, politika raporlarını ve kurumsal belgeleri sistematik bir şekilde derlemektedir. Araştırma, PRISMA (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses) yönergelerine uygun olarak yürütülmüştür (Moher vd., 2009). Literatür taraması aşamasında yeni nesil yapay zekâ destekli bilimsel kaynak tarama araçları kullanılmıştır. Bağlamsal uyum temelli arama, Elicit AI (Elicit, 2024) ve Semantic Scholar Open Research Corpus (S2 Research, 2023) metaveri ve atıf ilişkileri analizi daha etkili biçimde literatürün taranmasına katkı sağlamıştır.

Araştırma, dahil edilme ve dışlanma kriterlerini net bir şekilde tanımlanmıştır. ŞİÖ'nün güvenlik, ekonomi, enerji, yumuşak güç veya kurumsal yapısına odaklanan 2001–2024 yılları arasında yayınlanmış akademik makaleler, politika raporları veya kurumsal belgeler araştırmaya dahil edilmiştir. Bir diğer dahil edilme kriteri dilin yalnızca İngilizce olmasıdır. Dışlanma kriterleri, ŞİÖ'ye yüzeysel bir şekilde değinip örgüt analizi içermeyen çalışmalar, tam metnine erişilemeyen metinler ve kısa haber veya yorum formatındaki metinlerdir.

Araştırmanın tarama sürecinde 96 makalenin yinelenme durumuna bakılmış ve mükerrer olduğu tespit edilenler çıkartılarak 62 makaleye düşürülmüştür. Bu araştırmalar tek tek incelenmiş daha önceden belirlenen dışlanma ve dahil edilme kriterleri doğrultusunda dikkatli bir biçimde ele alınmıştır. Bu süreçte 40 çalışma nihai olarak bu çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. Çalışmaların bu eleme süreci PRISMA yöntemi esas alınarak düzenlenmiştir.

Veri analizi aşamasında, tematik içerik analizi yöntemi (Thomas ve Harden, 2008) uygulanmıştır. Kodlama sürecinde dört ana kategori belirlenmiştir. Bu kategoriler: Yöntemsel eğilimler, coğrafi odak ve aktör temsili, tematik öncelikler ve karşılaştırmalı kurumsal konumdur. Her kategorideki sonuçlar hem betimsel istatistikler hem de literatürden doğrudan alıntılar kullanılarak desteklenmiştir. Görselleştirme için grafikler oluşturulmuştur. Bu çalışma, yapay zekâ destekli çift aşamalı tarama yöntemini ŞİÖ literatüründe sistematik bir inceleme metodolojisine entegre eden ilk çalışmalardan biridir.

2. Bulgular

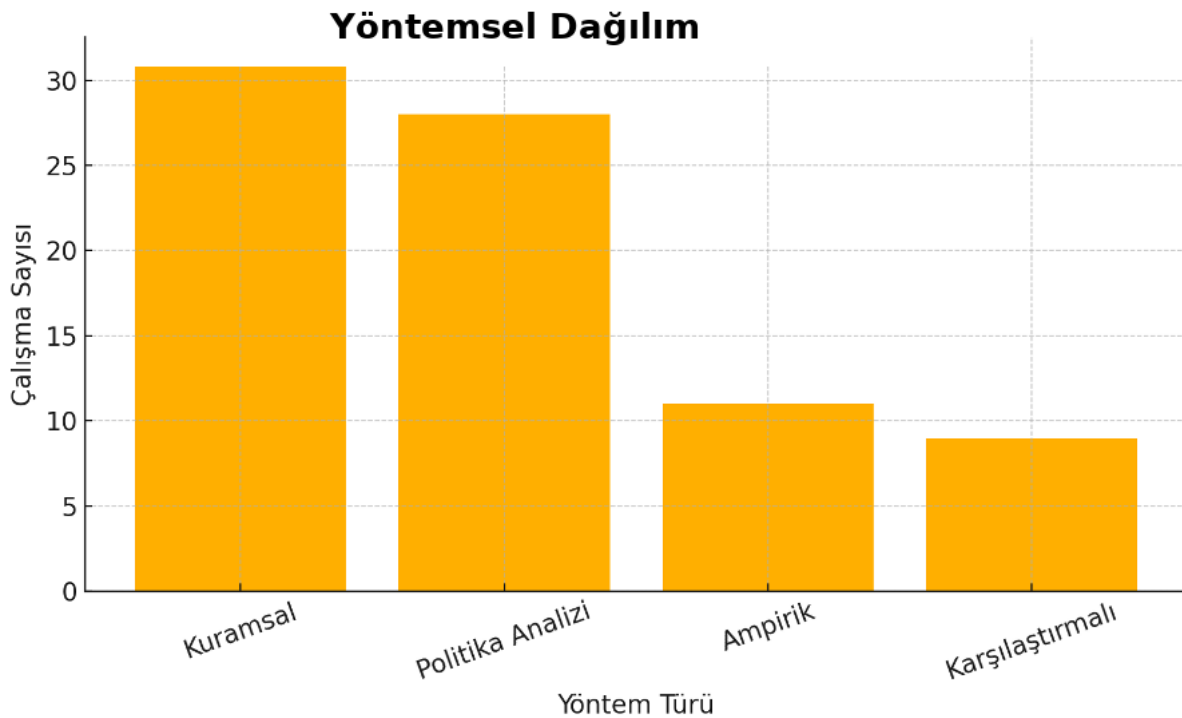
Bu sistematik derleme, 2001–2024 döneminde yayımlanan ve kriterlere uygun hakemli makale, politika raporu ve kurumsal belgelerin içerik, yöntem ve tematik yönelim analizine dayanmaktadır.

Bulgular, literatürdeki eğilimleri ve boşlukları hem sayısal hem görsel olarak destekleyerek sunmaktadır.

2.1. Yöntemsel Eğilimler

İncelenen çalışmaların %77,5'i (n = 31 kuramsal, n = 28 politika analizi; bazı çalışmalar iki yöntemi birlikte kullanmaktadır) kuramsal ve politika odaklı bir yaklaşım benimsemektedir. Literatürdeki bu yoğunluk, ŞİÖ ile ilgili tartışmaların çoğunlukla jeopolitik, stratejik ve bölgesel entegrasyon çerçeveleri üzerinden yürütüldüğünü göstermektedir. Bossuyt ve Kaczmarek (2021), mevcut literatürün önemli bir bölümünün "Rusya-Çin ilişkilerini normatif modeller ve büyük güç politikaları bağlamında açıklamaya" odaklandığını vurgulamaktadır. Rezvani (2020), ŞİÖ analizlerinin çoğunda jeopolitik analizlerin sahadan elde edilen ampirik verilerden daha önemli olduğunu belirtmektedir. Ampirik verilerle desteklenen çalışmalar (n = 11) oldukça sınırlıdır. Bu araştırmalar genellikle üye devletler arasındaki ticaret verileri, ortak askeri tatbikat istatistikleri, enerji projeleri ve altyapı yatırımlarının saha verileri kullanmaktadır. Örneğin, Rasool ve Zaheer (2024), Pakistan-Rusya iş birliği çerçevesinde terörle mücadele mekanizmalarını somut olarak değerlendirmektedir.

ŞİÖ'nün KGAÖ ve AEB gibi diğer bölgesel örgütlerle karşılaştırılması, karşılaştırmalı tasarımların (n = 9) temelini oluşturmaktadır. Dynkin, Telegina ve Khalova (2018), ŞİÖ'nün ekonomik ve güvenlik yetenekleri nedeniyle diğer Avrasya örgütlerinden farklı bir güç dengesi yarattığına işaret etmektedir; Nazarova ve Dauyen (2024), ŞİÖ'nün bölgesel rolünü güçlendirmek için diğer Avrasya örgütleriyle iş birliği yapmanın gerekli olduğunu belirtmektedir. Bu bulgular, ŞİÖ teorik çerçevelerinin saha verileriyle test edilme düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir. Literatürdeki hâkim değerlendirmeye göre, örgütün siyasi ve stratejik önemine karşılık karşılaştırmalı veri analizleri ve ampirik çalışmaların metodolojik olarak yetersiz olduğu anlaşılmaktadır (Tsygankov, 2023; Forca, 2022).

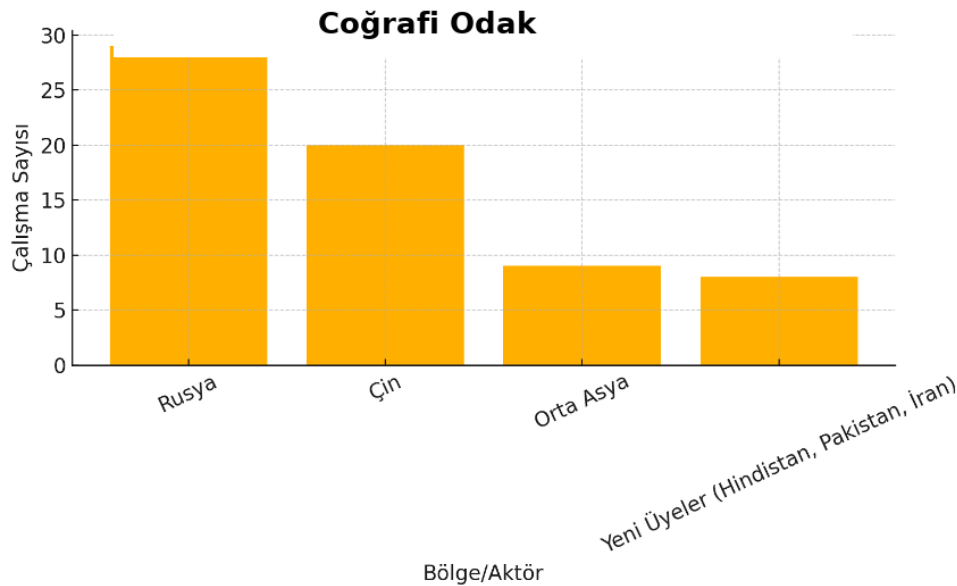

Grafik 1: Araştırmaya dahil edilen çalışmaların yöntemsel dağılımı

2.2. Coğrafi Odak ve Aktör Temsili

İncelenen çalışmaların çoğunluğunda Rusya (n = 29) ve Çin (n = 20) frekans olarak yer aldığı görülmektedir. Bu literatürde ŞİÖ'nün iki ana aktöre odaklandığını göstermektedir. Bossuyt ve Kaczmarek (2021), Rusya-Çin ilişkileri, örgütün stratejik yönelimini belirleyen önemli bir işlev görmektedir. Rezvani (2020), Rusya'nın güvenlik, Çin'in ise ekonomi yönüyle öne çıktığını söylemektedir. Yalnızca dokuz araştırma, Orta Asya ülkelerini önemli ölçüde ele almıştır. Bu araştırmalarda Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'ın ulaştırma ağları, enerji projeleri ve güvenlik iş birliğindeki rollerinin önemi vurgulanmaktadır. Ilcus (2024), Orta Asya ülkelerinin ŞİÖ'de nasıl yer aldığını büyük güçler arasındaki diplomatik dengenin parçası olarak görmektedir. Nazarova ve Dauyen (2024), bölgenin ŞİÖ için çok taraflı iş birliğini geliştirmesi açısından stratejik önemine dikkat çekmektedir. Yeni üyeler olan Hindistan, Pakistan ve İran ise yalnızca sekiz çalışmada kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Rasool ve Zaheer (2024), Pakistan'ın ŞİÖ çerçevesinde terörle mücadele ve güvenlik iş birliğine katkılarını ele alırken; Rab, Faiz ve Rasheed (2023), Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru'nun (CPEC) ŞİÖ'nün ekonomik ve stratejik gündemini nasıl etkilediğini incelemektedir. Çin ile rekabet dinamikleri, Hindistan'ın rolünü daha fazla ön plana çıkarmaktadır (Bossuyt ve Kaczmarek, 2021).

Bu temsil asimetrisi, ŞİÖ'nün çok taraflı doğasının anlaşılması zorlaştırmaktadır. Literatür, örgütün resmi olarak çok taraflı olmasına rağmen, gerçekte iki güç ekseninde döndüğü yönündedir. Tsygankov (2023), bu organizasyonu eşitsiz olarak görmektedirken, Forca (2022), yeni üyelerin bu dengeyi bozacağını tahmin etmektedir.

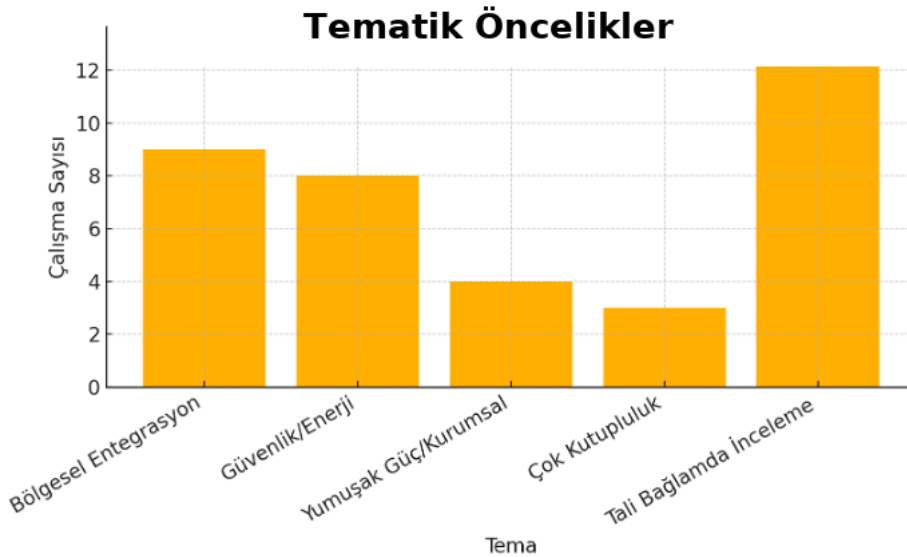
Grafik 2: Coğrafi Odaklar

2.3. Tematik Öncelikler

Bölgesel entegrasyon (n = 9), güvenlik/enerji (n = 8), yumuşak güç/kurumsal kapasite (n = 4) ve çok kutupluluk (n = 3), incelenen çalışmaların tematik dağılımında öne çıkan dört ana konudur. Buna ek olarak, on üç araştırmada Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), doğrudan odak noktası olarak değil, yalnızca alternatif bir bağlamda incelenmiştir. Bölgesel entegrasyon temasındaki araştırmalar, ŞİÖ'nün Avrasya bölgesinde çok taraflı iş birliği mekanizmalarını geliştirme potansiyeline dikkat çekmektedir. Dynkin, Telegina ve Khalova (2018), örgütün ekonomik bütünleşme araçlarının kurumsallaşma düzeyini düşük görmekte iken; Thees ve Erschbamer (2022) ise, Yeni İpek Yolu bağlamında ŞİÖ'nün bölgesel entegrasyon yeteneği sadece altyapı projeleriyle sınırlı olduğunu savunmaktadır.

Güvenlik/enerji alanındaki araştırmalar, özellikle terörizmle mücadele ve enerji güvenliği ile ilgili konularda ŞİÖ'nün etkisini değerlendirmektedir. Rasool ve Zaheer (2024), örgütün terörle mücadele mekanizmalarının Pakistan-Rusya iş birliğinde etkili olduğunu vurgularken; Ibekwe vd. (2024), Rusya-Çin iş birliğinin enerji güvenliğinde stratejik bir güvenlik gereksinimi olduğunu iddia etmektedir. Liao (2019), Çin'in Orta Asya enerji diplomasisinin yanı sıra Kuşak ve Yol Girişimi aracılığıyla ŞİÖ gündemini ekonomik olarak güçlendirdiğini belirtmiştir. Kültürel, akademik ve diplomatik etkileşim, yumuşak güç/kurumsal kapasite başlığında öne çıkmaktadır. Bedir (2024), ŞİÖ üyeleri arasında turizm ve kültürel değişim çalışmalarının güç ilişkilerini güçlendirebileceğine değinirken Andreev ve Andreev (2024), Rusya'nın kültürel diplomasi çabalarının örgütün standartlarına uymasını sağladığını ileri sürmektedir.

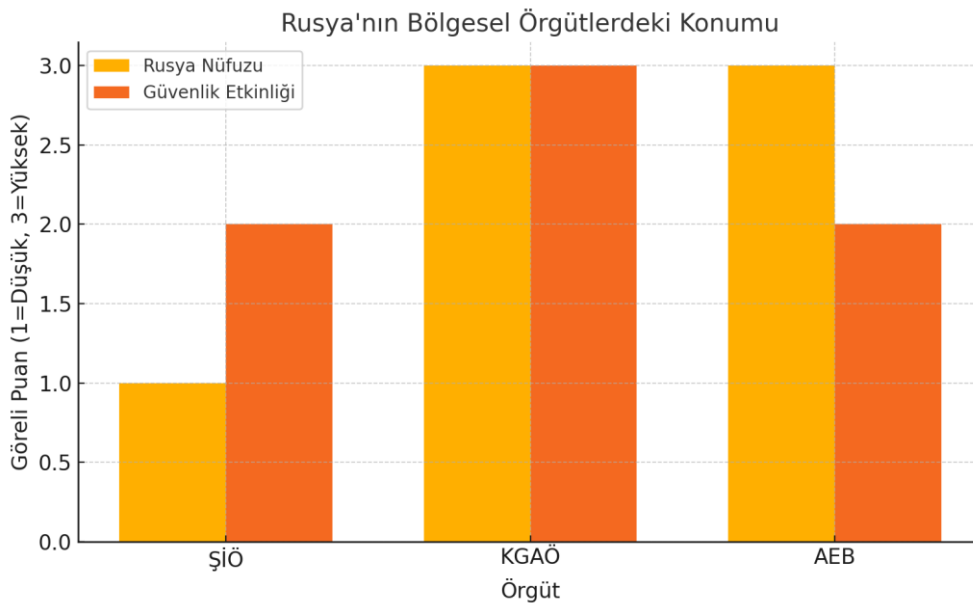
Çok kutupluluk temalı çalışmalar, ŞİÖ'nün dünya çapındaki güç dengelerine etkisi üzerinde durmaktadır. Todorović (2022), örgütün Batı merkezli güvenlik mimarisine alternatif sunduğunu savururken; Bossuyt ve Kaczmarek (2021), Rusya ve Çin'in liderlik paylaşımının çok kutuplu bir düzenin inşasında hem fayda hem de zarar getirdiğini not etmektedir. Bu bulgular, ŞİÖ'nün güvenlik alanında görece iyi çalıştığını göstermektedir. Ancak, ekonomik entegrasyon ve kurumsal kapasite geliştirme konusunda çok az ilerleme kaydedilmiştir. Bu yönüyle örgütün, literatürde işlevsel pragmatizm ve ekonomide temkinli iş birliği yaklaşımını benimsediği anlaşılmaktadır (Nazarova ve Dauyen, 2024; Rezvani, 2020).

Grafik 3: Tematik Öncelikler

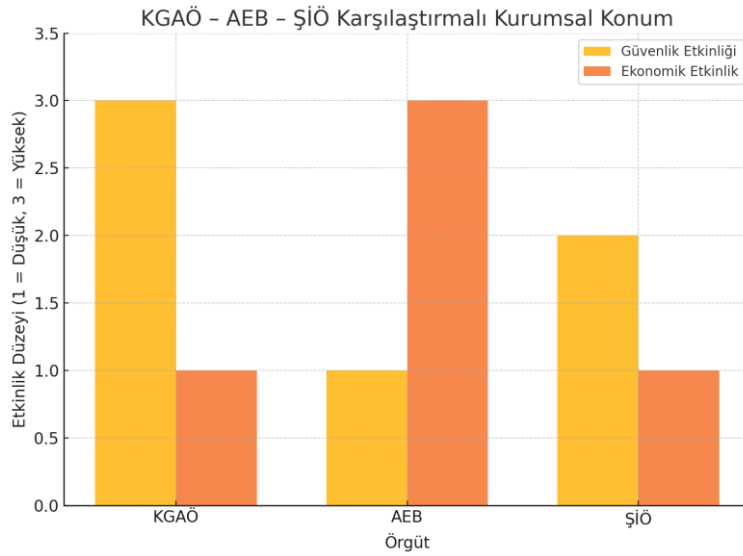
2.4. Karşılaştırmalı Kurumsal Konum

Rusya, incelenen beş araştırmaya göre Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) ve Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGAÖ) içinde yüksek düzeyde tek taraflı bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte, Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) bağlamında Çin ile "paylaşılan liderlik" modeline zorlanmaktadır. Rusya, KGAÖ'de askeri gücünün yanı sıra kriz yönetimi sistemlerinin ve karar alma süreçlerinin merkezi konumu nedeniyle güvenlik alanında hegemonik bir pozisyonundadır. Rezvani (2020), bu durumu Rusya'nın Avrasya güvenlik mimarisindeki başat konumu olarak değerlendirirken, Forca (2022), Moskova'nın KGAÖ ile bölgesel güvenlik gündemini tek taraflı olarak şekillendirebildiğini vurgulamaktadır. Rusya, AEB'nin enerji arzı, lojistik altyapısı ve ticaret politikaları üzerindeki hakimiyeti sayesinde ekonomik liderlik rolünü güçlendirmiştir. Dynkin, Telegina ve Khalova (2018), Rusya'nın AEB'de "üyeler arasındaki ekonomik entegrasyonun temposunu belirleyen başlıca aktör" olduğunu belirtirken, Krotov (2024) güvenlik konusunun örgüt içinde ikincil öneme sahip olduğunu ve ekonomik liderliğin birincil bir değerde görüldüğüne işaret etmektedir.

Grafik 4: Rusya'nın Bölgesel Örgütlerdeki Hakimiyet Durumu

ŞİÖ içinde ise durum oldukça farklı olarak algılanmaktadır. Çin Kuşak ve Yol Girişimi, örgütün ekonomik ajandasını büyük ölçüde Pekin merkezli hale getirmiştir. Liao (2019), Çin'in Orta Asya'daki enerji ve ulaşım projelerinin ŞİÖ'nün ekonomik yöneliminde önemli bir rol oynadığına işaret etmektedir. Rusya, güvenlik alanında, özellikle Bölgesel Terörle Mücadele Yapısı (RATS) kapsamında orta düzeyde etkinlik gösterse de ekonomi üzerindeki etkisi sınırlı kalmaktadır (Rasool ve Zaheer, 2024). Rusya'nın kurumsal liderlik kapasitesi, bu karşılaştırmalı analize göre örgütten örgüte değişmektedir. KGAÖ ve AEB tek taraflı hâkimiyeti sürdürürken, ŞİÖ Çin ile güç ve etki dengesini sürdürüyor. Bossuyt ve Kaczmarek (2021), çok kutuplu bir düzen oluşturmak için "ortak ama eşit olmayan" bir liderlik modeli olarak bu durumu tanımlamaktadır.

Grafik 5: KGAÖ, AEB, ŞİÖ İçerisindeki Rusya'nın Kurumsal Konumu

3. Tartışma

Bu sistematik derleme, 2001–2024 döneminde Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) üzerine yapılmış hakemli çalışma, politika raporu ve kurumsal belgeyi inceleyerek örgütün kurumsal kapasitesini, tematik önceliklerini ve Rusya'nın çok taraflı bağlamlardaki konumuna ilişkin güncel eğilimlerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular, mevcut literatürün hem olumlu hem de olumsuz yönleri olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu nedenle, gelecekteki araştırmaların daha dengeli metodolojik ve coğrafi kapsam içermesi gerektiği de anlaşılmıştır.

Öncelikle, yöntemsel dağılım göz önüne alındığında, çalışmaların %77,5'i kuramsal veya politika odaklı bulunmuştur. Buna karşılık ampirik veri temelli araştırmaların yeterli düzeyde olmadığı görülmüştür. Moher vd. (2009), sistematik derlemelerde metodolojik çeşitliliğin önemine dikkat çekmektedir. ŞİÖ'nün ampirik veri kullanımını artıran nadir örnekleri bulunmaktadır (Rasool ve Zaheer, 2024; Liao, 2019). Bu örnekle örgütün enerji ve güvenlik alanında ne kadar iyi çalıştığını somut göstergelerle değerlendirmektedirler.

Coğrafi odak, literatürün Rusya ve Çin üzerinde yoğunlaştığı ve Orta Asya ülkeleri ikincil düzeyde ele alındığı görülmektedir. Ilcus (2024) ve Nazarova ve Dauyen (2024), bu dengesizliğin ŞİÖ'nün çok taraflı doğasını anlamada güçlük çektiğini, özellikle Hindistan, Pakistan ve İran gibi yeni üyelerin yeterince incelenmediğini vurgulamaktadır. Bu temsil asimetrisinin bir sonucu olarak, örgütün karar alma prosedürlerinin ve kurumsal kapasitesinin kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi zorluğu ortaya çıkmaktadır.

Tematik eğilimler, güvenlik ve enerji alanlarında karşılaştırılabilir olarak yüksek işlevsellik gösterirken, ekonomik birleşme ve yumuşak güç kapasitesinde sınırlı ilerleme göstermiştir. Bossuyt ve Kaczmarek (2021) ve Todorović (2022), bu durumu ŞİÖ'nün "işlevsel pragmatizm" modeliyle ilişkilendirmektedir. Bu model, güvenlik alanında aktif ve operasyonel, ekonomi alanında ise daha temkinli ve yavaş ilerleyen bir yapı anlamına gelmektedir.

KGAÖ ve AEB, Rusya'nın tek taraflı bir liderlik modeline sahipken, ŞİÖ, Çin ile paylaşılan bir liderlik yapısına sahiptir. Dynkin, Telegina ve Khalova (2018) ile Konopelko ve Czerewacz Filipowicz (2021), AEB'nin ekonomik liderliğini somut verilerle ortaya koymuştur. Benzer şekilde, Rasool ve Zaheer (2024) KGAÖ'deki güvenlik hegemonyasını ve Nazarova ve Dauyen (2024) ŞİÖ'deki güç dağılımını

kanıtlarla göstermiştir. Bu farklılaşma, çok kutuplu düzenin kurumsal yapılarda nasıl asimetrik biçimde şekillendiğini gösteren önemli bir örnektir.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu sistematik inceleme, 2001–2024 döneminde Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) üzerine yayımlanmış hakemli makale, politika raporu ve kurumsal belgeleri ele alarak örgütün kurumsal kapasitesini, tematik önceliklerini ve Rusya'nın bu yapı içerisindeki konumunu kapsamlı biçimde değerlendirmiştir. Bulgular, literatürün genel olarak üç ana eksiklik etrafında şekillendiğini göstermektedir: ampirik veri yetersizliği, aktör temsili dengesizliği ve ekonomik işlevsellik açığı. Öncelikle, yöntemsel açıdan incelenen çalışmaların büyük çoğunluğu kuramsal veya politika odaklıdır. Ampirik verilere dayalı çalışmaların sınırlılığı, ŞİÖ'nün güvenlik, ekonomi ve yumuşak güç kapasitesinin nesnel göstergeler üzerinden ölçülmesini zorlaştırmaktadır. Bu durum, örgütün gerçek işlevselliği ile literatürde çizilen kuramsal çerçeve arasında bir boşluk yaratmaktadır. Gelecekte yapılacak araştırmaların, saha verileri, ticaret istatistikleri, enerji projeleri, ortak tatbikatlar ve diplomatik girişimlere ilişkin somut göstergeleri daha yoğun kullanması gerekmektedir.

İkinci olarak, aktör temsili açısından literatürün büyük ölçüde Rusya ve Çin üzerine yoğunlaştığı, Orta Asya ülkeleri ve yeni üyelerin (Hindistan, Pakistan, İran) ikincil planda kaldığı görülmektedir. Bu temsil dengesizliği, örgütün çok taraflı yapısının tam anlamıyla kavranmasını engellemektedir. ŞİÖ'nün bölgesel bütünleşme hedefleri göz önüne alındığında, daha dengeli bir analiz için Orta Asya ülkelerinin rolü, karar alma süreçlerindeki etkinlikleri ve yeni üyelerin örgütün kurumsal kapasitesine etkileri üzerinde yoğunlaşan çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Üçüncü olarak, tematik eğilimler örgütün güvenlik alanında görece etkin olduğunu, ancak ekonomik entegrasyon ve kurumsal kapasite geliştirme boyutunda sınırlı ilerleme kaydedildiğini göstermektedir. Güvenlik odaklı mekanizmaların işlevselliği, ŞİÖ'yü bölgesel güvenlik mimarisi açısından önemli bir aktör hâline getirirken, ekonomik iş birliği ve yumuşak güç alanındaki eksiklikler örgütün çok kutuplu dünya vizyonunu gerçekleştirme kapasitesini zayıflatmaktadır. Rusya'nın güvenlik eksenli katkıları ve Çin'in ekonomik ağırlığı arasındaki dengesizlik de bu sınırlı ilerlemenin bir yansımasıdır.

Karşılaştırmalı analizler, Rusya'nın KGAÖ ve AEB'de tek taraflı liderlik kapasitesine sahipken ŞİÖ'de Çin ile paylaşılan bir liderlik modeline zorlandığını ortaya koymaktadır. Bu durum, Avrasya'da çok kutupluluğun kurumsal düzeyde "eşit olmayan ortaklıklar" üzerinden şekillendiğini göstermektedir. ŞİÖ bağlamında Rusya'nın güvenlik alanındaki etkinliği sürerken, Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi çerçevesinde ekonomik liderliği pekiştirdiği görülmektedir. Bu güç dengesi, örgütün uzun vadeli işlevselliği açısından hem fırsatlar hem de sınırlılıklar barındırmaktadır.

Gelecek çalışmalar açısından en önemli ihtiyaçlardan biri, metodolojik çeşitliliğin artırılmasıdır. Literatürde hâkim olan kuramsal ve politika odaklı analizlerin yanında, ampirik verilere dayalı nicel yöntemlerin daha fazla kullanılması, ŞİÖ'nün güvenlik, ekonomi ve kurumsal işleyişini daha nesnel ve ölçülebilir biçimde değerlendirmeye katkı sağlayacaktır. Bununla bağlantılı olarak, aktör temsili konusundaki dengesizliklerin giderilmesi de önemlidir. Özellikle Orta Asya devletleri ile Hindistan, Pakistan ve İran gibi yeni üyelerin örgüt içindeki rollerine daha fazla odaklanılması, ŞİÖ'nün çok taraflı yapısının daha bütüncül ve gerçekçi bir biçimde kavranmasını sağlayacaktır.

Bunun yanı sıra, örgütün yalnızca güvenlik boyutuyla değil, ekonomik işlevsellik, kurumsal kapasite geliştirme ve yumuşak güç mekanizmalarıyla da ele alınması gerekmektedir. Bu çerçevede ŞİÖ'nün KGAÖ ve AEB gibi Avrasya kurumlarıyla ilişkilerinin karşılaştırmalı analizleri, Rusya'nın liderlik kapasitelerindeki farklılaşmayı daha net biçimde ortaya koyacaktır. Ayrıca, ŞİÖ'nün Batı merkezli düzenle olan etkileşimleri ve çok kutuplu dünya düzeninin inşasına katkısı, yalnızca bölgesel değil

küresel ölçekte de sürekli olarak analiz edilmelidir. Bu yaklaşımlar, örgütün stratejik konumunu anlamada daha derinlikli ve çok boyutlu bir bakış açısı geliştirilmesine olanak sağlayacaktır.

Etik Standartlara Uyum

Çıkar Çatışması

Bu çalışmada herhangi bir çıkar çatışmasının bulunmadığını beyan ederim.

Etik Kurul İzni

Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur. Buna ilişkin ıslak imzalı onam formu, makale süreç dosyasına eklenmiştir.

Finansal Destek Finansal destek bulunmamaktadır.

Teşekkür

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde akademik katkı ve yönlendirmeleriyle katkı sunan tüm akademisyenlere ve çalışmanın gelişimine dolaylı destek veren meslektaşlarına teşekkür ederim.

KAYNAKÇA:

- Andreev, A., & Andreev, I. (2024). Russia in the modern world: The potential of soft power. *Vestnik Instituta Sotziologii*, 15(2), 149–164. <https://doi.org/10.19181/vis.2024.15.2.7>
- Aris, S. (2009). The Shanghai Cooperation Organisation: 'Tackling the Three Evils'. A regional response to non-traditional security challenges or an anti-Western bloc? *Europe-Asia Studies*, 61(3), 457–482. <https://doi.org/10.1080/09668130902753309>
- Bedir, Ö. (2024). Development of cultural and faith tourism in SCO and Turkic states: Uzbekistan's potential and the exemplary Turkish case. *Journal of Multidisciplinary Academic Tourism*, 9(2), 157–171. <https://doi.org/10.31822/jomat.2024-9-2-157>
- Bossuyt, F., & Kaczmarek, M. (2021a). Russia and China between cooperation and competition at the regional and global level. *Eurasian Geography and Economics*, 62(2), 151–167. <https://doi.org/10.1080/15387216.2021.2023363>
- Bossuyt, F., & Kaczmarek, M. (2021b). Russia and China between cooperation and competition at the regional and global level. *Eurasian Geography and Economics*, 62(5–6), 539–556. <https://doi.org/10.1080/15387216.2021.2023363>
- Cooley, A. (2012). *Great games, local rules: The new great power contest in Central Asia*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199929825.001.0001>
- Dynkin, A., Telegina, E., & Khalova, G. (2018). The role of the Eurasian Economic Union in the formation of Great Eurasia. *World Economy and International Relations*, 62(4), 5–24. <https://doi.org/10.20542/0131-2227-2018-62-4-5-24>
- Forca, B. (2022). A new national security strategy of the Russian Federation. *Bezbednost Beograd*, 64(1), 53–69. <https://doi.org/10.5937/bezbednost2201053f>

- Ibekwe, K. I., Etukudoh, E. A., Nwokediegwu, Z. Q. S., Umoh, A. A., Adefemi, A., & Ilojiana, V. I. (2024). Energy security in the global context: A comprehensive review. *Engineering Science & Technology Journal*, 5(1), 1–19. <https://doi.org/10.51594/estj.v5i1.741>
- Ilcus, C. (2024). Central Asian regionalism: Geopolitical dynamics and global stakeholder involvement. *International Journal of Social Sciences and Management Review*, 7(6), 1–19. <https://doi.org/10.37602/ijssmr.2024.7604>
- Kavalski, E. (2007). Partnership or rivalry between the EU, China and India in Central Asia: The normative power of regional actors with global aspirations. *European Law Journal*, 13(6), 839–856. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0386.2007.00393.x>
- Konopelko, A., & Czerewacz Filipowicz, K. (2021). The strategy of the Eurasian Economic Union extra regional integration. *Eurasian Integration: Economics, Law, Politics*, 15(2), 5–24. <https://doi.org/10.20542/0131-2227-2018-62-4-5-24>
- Krotov, M. I. (2024). The Eurasian Economic Union and multipolar globalization. *Eurasian Integration: Economics, Law, Politics*, 15(2), 5–24. <https://doi.org/10.20542/0131-2227-2018-62-4-5-24>
- Liao, J. X. (2019). China's energy diplomacy towards Central Asia and the implications on its Belt and Road Initiative. *Asian Perspective*, 43(1), 49–76. <https://doi.org/10.1353/apr.2019.0003>
- Lo, B. (2008). *Axis of convenience: Moscow, Beijing, and the new geopolitics*. Brookings Institution Press. <http://www.jstor.org/stable/10.7864/j.ctt6wphdn>
- Moher, D., Liberati, A., Tetzlaff, J., & Altman, D. G. (2009). Preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses (PRISMA statement). *PLoS Medicine*, 6(7), e1000097. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1000097>
- Nazarova, K., & Dauyen, D. B. (2024). Prospects and trends in the development of the Shanghai Cooperation Organization. *Journal of Oriental Studies*, 109(2), 10–25. <https://doi.org/10.26577/jos.2024.v109.i2.010>
- Rab, A., Faiz, J., & Rasheed, B. (2023). Exploring the potential of the China Pakistan Economic Corridor. *Pakistan Journal of International Affairs*, 6(2), 1–23. <https://doi.org/10.52337/pjia.v6i2.764>
- Rasool, M., & Zaheer, M. A. (2024). Regional dynamics and counterterrorism: Pakistan–Russia collaboration in Central Asia. *Stosunki Międzynarodowe – International Relations*, 60(2), 112–131. <https://doi.org/10.12688/stomiedintrelat.17830.1>
- Rezvani, B. (2020). Russian foreign policy and geopolitics in the Post-Soviet space and the Middle East: Tajikistan, Georgia, Ukraine and Syria. *Middle Eastern Studies*, 56(6), 878–899. <https://doi.org/10.1080/00263206.2020.1775590>

- Thees, H., & Erschbamer, G. (2022). Building scenarios on the regional integration in Eurasia along the New Silk Road. *Journal of Economic Integration*, 37(3), 423–447. <https://doi.org/10.11130/jei.2022.37.3.423>
- Thomas, J., & Harden, A. (2008). Methods for the thematic synthesis of qualitative research in systematic reviews. *BMC Medical Research Methodology*, 8, 45. <https://doi.org/10.1186/1471-2288-8-45>
- Todorović, Z. (2022). The formation of a multipolar world order in international relations in the XXI century. *Freska*, 22(1), 133–149. <https://doi.org/10.7251/znuhl2201133t>
- Tsygankov, A. (2023). Between war and peace: Russian visions of future relations with Ukraine and the West. *Russian Politics*, 8(2), 1–24.

Gerekli İlave Kaynakça Listesi

- Alkanalka, M. (2023). Towards a nuclear multipolar world and its spillover effects. *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(1), 53–69. <https://doi.org/10.33707/akuiibfd.1275045>
- Bordea, S.-D. (2022). Aspects of reconfiguring the contemporary world order... *Bulletin of "Carol I" National Defence University*, 22(1), 59–76. <https://doi.org/10.53477/2284-9378-22-59>
- Cheng, Y. (2020). Status and prospects of Russian Chinese regional cooperation. *Asian Perspective*, 44(3), 237–260. <https://doi.org/10.1353/apr.2020.0013>
- Chumlyakov, C. S. (2016). Process model for economic integration. *World of Transport and Transportation*, 14(1), 11–21. <https://doi.org/10.30932/1992-3252-2016-14-1-11>
- Dolgov, B. (2021). Russia and Turkey in regional and geopolitical space. *Outlines of Global Transformations*, 14(3), 3–21. <https://doi.org/10.23932/2542-0240-2020-13-4-3>
- Filippov, M. (2019). Comparing the strategies of influence and coercion... *Central European Journal of International and Security Studies*, 13(1), 115–118. <https://doi.org/10.17072/2218-1067-2019-2-115-118>
- Grajewski, N. (2022). An illusory entente: The myth of a Russia China Iran “axis.” *Asian Affairs*, 53(1), 1–19. <https://doi.org/10.1080/03068374.2022.2029076>
- Hoque, M., & Tama, R. A. Z. (2020). China's Belt and Road Initiative: Global politics and implications. *European Scientific Journal*, 16(31), 279–294. <https://doi.org/10.19044/esj.2020.v16n31p279>
- Kanaev, E., Shumkova, V., & Sidorova, O. (2017). ASEAN led multilateral security dialogue: Eurasian priorities. *MGIMO Review of International Relations*, 17(3), 458–468.

<https://doi.org/10.22394/2073-2929-2017-17-3-458-468>

- Kushnir, O. (2019). Messianic narrations in contemporary Russian statecraft and foreign policy. *Central European Journal of International and Security Studies*, 13(1), 115–118. <https://doi.org/10.17072/2218-1067-2019-2-115-118>
- Likhacheva, A. (2021). On the strategic effects of unilateral sanctions: Russian experience. *Financial Journal*, 14(3), 8–24. <https://doi.org/10.7256/2454-0633.2021.1.34983>
- Mosyakov, D. (2023). Oriental countries in Russian foreign policy [Kitap incelemesi]. *Southeast Asia: Actual Problems of Development*, 5(4), 61–65. <https://doi.org/10.31696/2072-8271-2023-5-4-61-287-291>
- Shaik Peremanov, N. (2024). The Eurasian tiger: How deep are its claws? *BRICS Law Journal*, 11(1), 149–164. <https://doi.org/10.21684/2412-2343-2024-11-1-149-164>
- Stadelbauer, J. (2013). Regional cooperation in the South Caucasus: Good neighbours or distant relatives? *Caucasus Survey*, 1(2), 1–21. <https://doi.org/10.1080/23761199.2013.11417280> [URL örneği]
- Tolstykh, V., & Kudinov, A. (2021). Russia and international law in 2000 2020: 100 theses about facts and trends. *Russian Law Journal*, 9(4), 4–32. <https://doi.org/10.17589/2309.8678.2021.9.4.4.32>
- Trifonova, E., & Tavberidze, D. V. (2021). Assessment of the goals of the Russian Federation in the Shanghai Cooperation Organization given by French researchers. *Vestnik Instituta Sotziologii*, 15(2), 7–22. <https://doi.org/10.7256/2454.0641.2021.4.36890>
- Wang, C., Wang, S., & Salikhov, G. G. (2021). Creation of a mechanism for dispute resolution within the Shanghai Cooperation Organization. *International Law and International Organizations*, 2021(1), 52–66. <https://doi.org/10.7256/2454.0633.2021.1.34983>
- Zhang, S. (2023). From the Kazakhstan crisis to see how Russia involved in global security governance. *Brazilian Journal of International Relations*, 12(1), 123–148. <https://doi.org/10.36311/2237.7743.2023.v12n1.p123.148>

EXTENDED SUMMARY

Research Problem:

The Shanghai Cooperation Organization (SCO) has emerged as a critical multilateral platform in Eurasia since its formal establishment in 2001, playing a prominent role in security, economic cooperation, and political alignment. While Russia has sought to shape the SCO's security architecture and promote a multipolar order countering Western-centric models, China's expanding economic and institutional influence has altered the internal balance of power. Existing literature largely emphasizes geopolitical and strategic perspectives, often at the expense of empirical evidence and comparative institutional analysis. This study addresses the need for a systematic evaluation of the SCO literature—particularly regarding Russia's position—by synthesizing research trends, thematic priorities, geographical focus, and comparative institutional positioning between 2001 and 2024.

Research Questions:

This review is guided by the following core research questions:

What methodological trends dominate SCO literature, and how balanced is the use of empirical versus theoretical approaches?

How are geographical focus and actor representation distributed, particularly with respect to Russia, China, Central Asian states, and new members such as India, Pakistan, and Iran?

Which thematic priorities—security, economic integration, soft power, multipolarity—are most prominent, and how are they addressed?

How does Russia's role in the SCO compare with its positions in other Eurasian organizations, namely the Collective Security Treaty Organization (CSTO) and the Eurasian Economic Union (EAEU)?

Literature Review

The post–Cold War Eurasian landscape has seen regional organizations gain significance in shaping security and economic agendas. The SCO's roots lie in the “Shanghai Five,” expanded in 2001 to include Uzbekistan, and later enlarged to admit India, Pakistan, and Iran. Scholarly work frequently positions the SCO as both a platform for regional security cooperation—through mechanisms such as the Regional Anti-Terrorist Structure (RATS)—and as an instrument for advancing economic connectivity, notably via China's Belt and Road Initiative (BRI). However, gaps persist:

Empirical deficit: Many studies remain normative and policy-oriented, with limited use of field data, trade statistics, or operational indicators.

Representation imbalance: Central Asian members and newer entrants receive disproportionately less scholarly attention compared to Russia and China.

Limited comparative analysis: Few works directly contrast Russia's SCO role with its leadership in the CSTO and EAEU.

Key contributions—such as those by Bossuyt veKaczmariski (2021), Rezvani (2020), and Nazarova veDauyen (2024)—highlight the SCO's security relevance and its evolving multipolar dynamics, yet also underline the organization's slow progress in economic integration and institutional capacity-building. This study builds on these insights, offering the first AI-assisted, PRISMA-guided systematic review of SCO-focused literature.

Methodology:

Following PRISMA guidelines (Moher et al., 2009), the review systematically analyzed academic articles, policy reports, and institutional documents published between 2001 and 2024. Inclusion criteria encompassed English-language works explicitly addressing the SCO's security, economic, energy, soft power, or institutional dimensions. Exclusions applied to non-analytical mentions, inaccessible full texts, and brief commentaries.

A two-stage AI-supported search strategy—using Elicit AI and Semantic Scholar Open Research Corpus—ensured comprehensive coverage and contextual relevance. The final sample comprised 40 works, coded through thematic content analysis (Thomas veHarden, 2008) into four categories: methodological trends, geographical focus, thematic priorities, and comparative institutional positioning. Descriptive statistics, direct quotations, and visualizations (graphs) were employed to support findings.

Findings:

Methodological trends reveal that 77.5% of studies adopt theoretical or policy-oriented frameworks, with only 11 empirical works integrating field data, military exercise statistics, trade flows, or infrastructure investment records. Comparative institutional designs are rare but valuable for understanding Russia's differentiated leadership roles.

Geographical focus shows Russia and China dominating the discourse, while Central Asia is underrepresented and new members (India, Pakistan, Iran) receive minimal in-depth treatment.

Thematic priorities cluster around four main topics: regional integration, security/energy, soft power/institutional capacity, and multipolarity. While security functions are relatively effective—particularly in counterterrorism and energy diplomacy—economic integration remains slow, and institutional development is limited.

Comparative positioning indicates that Russia maintains unilateral leadership in the CSTO and EAEU, but in the SCO must share influence with China, especially as the BRI shifts economic agendas toward Beijing.

Discussion:

The findings affirm the study's initial hypotheses: the SCO literature is heavily skewed toward normative geopolitical analysis, with insufficient empirical testing; actor representation is imbalanced; and Russia's leadership model in the SCO diverges sharply from its dominance in other Eurasian institutions. This shared leadership with China both supports and constrains the multipolar vision. These patterns suggest the need for methodologically diversified research, more balanced actor analysis, and deeper exploration of economic and institutional dimensions.

Conclusions

Main results: The SCO operates as an effective security platform but lags in economic integration and institutional strengthening. Russia's influence is significant in security affairs but constrained economically by China's initiatives.

Significance: Understanding these dynamics is vital for grasping Eurasia's evolving multipolar order and the interplay of regional organizations.

Limitations: The review's English-language focus may exclude valuable perspectives from Russian, Chinese, or Central Asian scholarship.

Future research: Multi-method designs incorporating quantitative indicators, expanded actor coverage, and longitudinal institutional analysis will better capture the SCO's multifaceted role.